

ИНФОРМАЦИОННИ РЕСУРСИ ЗА ОБУЧИТЕЛИ ПО ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ УМЕНИЯ НА МЛАДЕЖИ СЪС СПЕЦИАЛНИ ПОТРЕБНОСТИ

Галя Мадарова

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Настоящият доклад представя систематичен обзор на информационните ресурси за обучители, развиващи предприемачески умения у младежи със специални образователни потребности (СОП), с фокус върху платформата PowerUP Programте. Чрез качествен подход изследването анализира обучителни модули, насоки и материали посредством съдържателен анализ, структуриран по категории, като цели, целева аудитория, педагогически методи, форми на работа, адаптивност и очаквани резултати от обучението. Резултатите показват, че платформата предлага цялостна, модулна и приобщаваща рамка, която интегрира предприемаческото образование с приобщаващата педагогика, ученето чрез преживяване и подходите, основани на силните страни на обучаемите. Ресурсите насърчават постепенното развитие на умения, активното участие, социално-емоционалното овластяване и практическото приложение чрез проекти и симулации. Приносът на изследването се изразява в критичния анализ на тези ресурси като модел за приобщаващо предприемаческо образование, като се откроява техният потенциал за подобряване на пригодността за заетост, автономността и социалната интеграция на младежите със СОП, както и условията за ефективното им прилагане в образователна среда.

Ключови думи: предприемаческо образование; специални образователни потребности; приобщаващо образование; младежка заетост; ресурси за обучители

ВЪВЕДЕНИЕ

Глобалната демографска картина показва, че около 1,3 млрд. души по света живеят с увреждания, което е около 16% от населението, увеличено заради хронични заболявания и по-дълга продължителност на живота (WHO, 2023). Между 180 и 220 млн. младежи с увреждания съществуват глобално, много от тях в развиващите се страни, където достъпът до образование и работа е ограничен (UN 2025). Тази група има нужда от специализирано обучение по предприемачество, което да подпомага социалната и икономическа интеграция, да разширява възможностите за самостоятелност и участие на пазара на труда. Без подкрепа тези младежи са изложени на риск от социално и икономическо изключване, тъй като традиционните системи не отговарят на техните нужди, водейки до ниски нива на заетост и включване (UN 2025). Инвестициите в предприемаческо обучение за младежи със СОП имат съществено значение, тъй като създават условия за развитие на практически умения, увереност, инициативност и по-висока степен на социална и икономическа самостоятелност.

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА МЕТОДОЛОГИЯ

Целта на проучването е да се направят систематичен обзор и критичен анализ на информационните ресурси за обучители по предприемачески умения за младежи със специални потребности, с фокус върху материалите в платформата PowerUP Programme (<https://powerup-programme.eu/>). Докладът цели да идентифицира обучителните модули, инструменти и насоки, да оцени тяхната приложимост и ефективност за различните видове СОП, както и да даде препоръки за практично прилагане и развитие с цел подобряване на капацитета на обучителите и подкрепа на младежите в предприемаческите умения.

За постигане на целта се изпълняват следните задачи:

1. Да се уточнят понятийно-теоретичната рамка за предприемаческите умения при младежи със СОП и педагогическите предпоставки за тяхното развитие.
2. Да се идентифицират основните информационни и обучителни ресурси в платформата, насочени към обучители по предприемачество за тези групи.
3. Да се систематизира съдържанието според функцията и предназначение – методически насоки, модули, инструменти и подпомагащи материали.
4. Да се анализират акцентите и подходите в ресурсите, включително принципите, очакваните резултати, методите и формите на обучение, съобразени със СОП.
5. Да се опишат възможностите за използване в различни образователни контексти (формално, неформално, приобщаващо) и потенциалните ограничения.
6. Да се обобщят изводите и да се дадат препоръки за практическото им приложение.

Използваната методология включва документален и съдържателен анализ. Процесът обхваща систематичен преглед на ресурсите в платформата PowerUP Programme, разглеждани като интерпретативни документи. Извършва се качествен анализ на съдържанието чрез идентифициране на тематични ядра, ключови понятия, педагогически принципи, целеви групи, дейности и инструменти, като се използват предварително дефинирани категории, като цели, аудитория, подход, форми и адаптация към нуждите на младежите със СОП.

Прилага се също сравнителен описателен анализ за проследяване на сходствата и разликите между ресурсите. Методологията включва и интерпретативен подход за разглеждане на съдържанието в контекста на предприемаческото образование и приобщаващата педагогика.

РЕЗУЛТАТИ

В платформата PowerUP Programme са разработени редица информационни ресурси, насочени към подкрепа на обучители по предприемачески умения за младежи със специални образователни потребности (таблица 1).

*Таблица 1. Систематизация на ресурсите на платформата
PowerUP Programme според тяхната функция и предназначение*

Категория ресурс	Съдържание	Функция	Предназначение за учителя
Методически насоки	Теоретична рамка на пред-приемаческото обучение; принципи на приобщаващото образование; анализ на потребностите на младежи със СОП; препоръки към обучители и фасилитатори	Осигуряват концептуална и педагогическа основа.	Подпомагат планирането на обучението, адаптирането на съдържанието и избора на подходящи методи спрямо профила на обучаемите.
Обучителни модули (шест микрокурса)	Структурирани тематични единици; цели и очаквани резултати; теоретични обяснения; практически задачи; въпроси за обратна връзка; активности	Основен образователен инструмент	Служат като основа за провеждане на обучения по предприемачество и развитие на ключови компетентности.
Инструменти за планиране и провеждане на обучения	Насоки за структуриране на сесии; предложения за дейности; упражнения за екипна работа; шаблони за работа по идеи; модели за минипроекти	Организационна и дидактическа подкрепа	Улесняват подготовката на уроци, управлението на груповата динамика и практическата реализация на учебния процес.
Инструменти за оценка и самооценка	Въпроси за рефлексия; задания за самооценка; дискуссионни въпроси; индикатори за постигане на резултати	Проследяване на напредъка	Подпомагат оценяването на развитието на предприемачески умения и насърчават осъзнатото учене.
Подпомагащи материали	Допълнителни четива; примери; казуси; дигитални ресурси; видеоматериали; препратки към външни източници	Разширяване и обогатяване на съдържанието	Позволяват надграждане на обучението, адаптиране към различни нива и използване в различни образователни контексти.
Дигитална платформа	Онлайн достъп до материалите; структурирана навигация; мултимедийност	Осигуряване на достъпност и гъвкавост	Позволява използване както във формално, така и в неформално образование, включително дистанционно обучение.

Основният комплект представлява дигитален обучителен курс с шест микрокурса (microlearning), покриващи предприемачество, дигитална грамотност и социални умения. Модулите са PDF ръководства, структурирани с обучителни потребности, теоретичен контекст, активности и материали за обратна връзка, насочени към практическо приложение (WP3 Training Course, PowerUP Programme).

Модул 1 разглежда предприемачеството като социален ресурс и фактор за развитие, като акцентира върху „меки“ и „твърди“ умения, интегрирани във всички образователни нива, с активности за рефлексия.

Модул 2 подпомага приобщаването на младежи със СОП, фокусирайки се върху техните силни страни, създаване на подходяща среда и социално-емоционално овластяване, с практически насоки за педагогическа работа.

Модул 3 се занимава с преподаване на предприемачество за младежи със СОП, адаптиране на методи, разпознаване на силните им страни и използване на ролеви игри за реалистична подготовка.

Модул 4 разглежда възможностите за предприемачество с акцент върху устойчивост, иновации и дигитални платформи, като предлага практически дейности и симулации.

Модул 5 е за развиване на предприемачески умения и компетентности, като се работи върху личните силни страни, самонаемане, финанси и практическа приложимост за младежи със СОП чрез конкретни примери и рутини.

Модул 6 се фокусира върху творческото мислене и решаването на проблеми, предоставяйки инструменти за развитие на идеи и решения, подходящи за младежи със СОП, чрез визуализация и стъпкови процеси.

Освен микромодулите, платформата предлага стратегически документи и насоки за адаптиране на съдържанието, базирани на предварителни изследвания. Ресурсите включват видео, интерактивни упражнения, шаблони и насоки за подпомагане на приобщаващото обучение по предприемачество. Те са достъпни и адаптивни за различни формални и неформални среди, като насърчават развитие на креативност, бизнес умения, лидерство и дигитална грамотност сред младежите със СОП.

ДИСКУСИЯ

Анализът на ресурсите в PowerUP Programme показва, че платформата предлага относително цялостна педагогическа рамка за приобщаващо предприемаческо образование, насочено към младежи със специални образователни потребности. Официално проектът е ориентиран към подобряване на образователните и професионалните перспективи на младежи със СОП чрез адаптирани образователни решения, които намаляват разликата между потенциала на обучаемите и реалните им възможности за участие в обучение и трудова реализация. В този смисъл предприемачеството е представено не само като икономическа дейност, а и като средство за социално включване, личностно овластяване, автономност и преход към заетост. Тази постановка съответства на разбирането на EntreComp, според което предприемаческата компетентност включва създаване на стойност в личен, социален, културен и икономически план, а не се свежда единствено до създаване на бизнес (Bacigalupo et al., 2016).

Педагогическата логика на PowerUP Programme се основава на приобщаване, адаптивност, практическа приложимост и фокус върху силните страни на обучаемите. Разработеният дигитализиран курс включва шест microlearning

модула и допълнителни интерактивни ресурси, насочени към развитие на предприемачески умения при младежи със СОП. Този подход е съобразен с принципите на приобщаващото образование, според които образователните системи трябва да отчитат различието между учащите и да осигуряват достъпни, гъвкави и подкрепящи условия за участие (UNESCO, 2020; European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2021). Постепенното структуриране на съдържанието на малки обучителни единици има потенциал да подпомогне усвояването на по-сложни понятия, особено когато се комбинира с визуализация, повторение, обратна връзка и индивидуален темп на работа.

В сравнение с утвърдени рамки като *EntreComp*, *PowerUP Programme* има по-тясна и практически ориентирана насоченост, тъй като адаптира предприемаческото обучение към специфична целева група – младежи със СОП. Докато *EntreComp* предлага общоевропейска компетентностна рамка с три области и 15 компетентности, приложима към различни образователни и професионални контексти, *PowerUP Programme* се стреми да преведе част от тези идеи в достъпни обучителни дейности, упражнения, ролеви ситуации, казуси и минипроекти. Това е съществена силна страна на платформата, защото предприемаческото образование е по-ефективно, когато не се ограничава до теоретично преподаване „за“ предприемачество, а включва учене „чрез“ предприемачески процеси, действие, решаване на проблеми и създаване на практически резултат (Lackéus, 2015; Bacigalupo et al., 2016).

Очакваните резултати от използването на ресурсите са свързани с развитие на креативност, решаване на проблеми, работа в екип, комуникационни умения, дигитална и финансова грамотност, самооценка и увереност. Тези резултати са значими, защото при младежите със СОП предприемаческите умения могат да изпълняват не само икономическа, но и социално-педагогическа функция – да подкрепят самостоятелността, участието, чувството за компетентност и прехода към по-активна социална роля. Подобна интерпретация се подкрепя и от изследванията върху приобщаващото предприемаческо образование, според които хората с увреждания могат да бъдат подкрепени чрез предприемачески подходи, основани на съвместно създаване, универсален дизайн, социални иновации и изграждане на подкрепяща екосистема (Krüger, David, 2020).

Методите, заложили в платформата, са предимно активни и практико-приложни – дискусии, ролеви игри, симулации, казуси, задачи за рефлексия, работа по идеи и минипроекти. Тяхното предимство е, че позволяват учене чрез действие и създават по-добра връзка между знанието и реални житейски ситуации. В същото време самото наличие на практически дейности не гарантира автоматично ефективност. В литературата се подчертава, че „ученето чрез преживяване“ има висока педагогическа стойност само когато дейностите са целенасочени, рефлексивни и водят до осъзната промяна в мисленето, а не само до изпълнение на задачи (OECD, 2024; Lackéus, 2015). Затова прилагането на *PowerUP Programme* изисква добре подготвени обучители, които могат да

адаптират съдържанието, да управляват груповата динамика и да подкрепят различни темпове и стилове на учене.

Ограниченията на платформата са свързани с няколко аспекта. На първо място, ресурсите са добре структурирани методически, но липсват достатъчно публично представени данни за емпирична валидация на ефективността им чрез проследяване на реални обучителни резултати при различни групи младежи със СОП. На второ място, адаптацията е формулирана по-скоро общо към категорията „специални образователни потребности“, без ясно разграничаване на подходите при интелектуални затруднения, сензорни увреждания, обучителни трудности, аутистичен спектър или комплексни потребности. На трето място, дигиталният характер на платформата повишава достъпността, но създава зависимост от техническа инфраструктура, дигитална грамотност и подкрепа от възрастен, което може да бъде проблем в уязвими общности. Тези ограничения са важни, защото изследванията върху предприемаческото образование за хора с увреждания показват, че бариерите пред достъпа, участието и практическата реализация все още са недостатъчно изследвани и изискват по-конкретни доказателства и адаптации (Tiasakul et al., 2024).

Във формалното образование ресурсите могат да се използват като допълващ инструмент в учебни предмети, занимания по интереси, кариерно ориентиране или индивидуални програми за подкрепа. В неформалното образование те са приложими в младежки центрове, НПО, социални услуги и програми за преход към заетост, където по-гъвкавата среда позволява по-лесно адаптиране към потребностите на участниците. Най-висок потенциал обаче платформата има, когато се използва не самостоятелно, а като част от по-широка подкрепяща екосистема, включваща учители, ресурсни специалисти, психолози, родители, социални работници, кариерни консултанти и партньори от местната общност. Това съответства на съвременните разбирания, че приобщаването не е само методика на преподаване, а системен процес, който изисква координирана институционална и общностна подкрепа (UNESCO, 2020; European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2021).

Научният принос на изследването се изразява в това, че PowerUP Programme не се разглежда само описателно като набор от дигитални материали, а се анализира като пример за адаптирана рамка за оценка на приобщаващи предприемачески програми. Предложеният анализ извежда няколко критерия за такава оценка: яснота на педагогическите цели, съответствие с принципите на приобщаващото образование, наличие на практически и рефлексивни дейности, адаптивност към различни профили обучаеми, възможност за оценка на напредъка, дигитална достъпност и потребност от институционална подкрепа. По този начин изследването допринася за систематизиране на подход, чрез който съществуващи модели на предприемаческо образование могат да бъдат адаптирани към младежи със СОП, като едновременно се открояват техните силни страни и ограничения.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Проучването показва, че ресурсите на платформата са структурирана система за подкрепа на обучители, работещи с младежи със СОП в предприемачеството. Те съчетават теоретична рамка, практични модули и насоки, които подпомагат развитието на икономически, социални и личностни умения. Подходът акцентира върху приобщаващи принципи, силните страни на обучаемите и постепенното усвояване на знания.

Ресурсите надхвърлят традиционното разбиране за предприемачество и го позиционират като инструмент за социална интеграция и личностно овластяване. Чрез активни методи, като ролеви игри и проектна дейност, се създават условия за учене, подходящо при работа с младежи със СОП. Платформата предлага модел за приобщаващо предприемаческо обучение.

Ефективността обаче зависи от подготовката на обучителите и институционалната подкрепа. Без адаптация и подкрепа потенциалът на материалите може да остане неизползван. Това изисква допълнителни обучения и интеграция в широка подкрепяща система.

Обобщено, ресурсите допринасят за развитие на приобщаващо предприемаческо образование, като предоставят структурирана и адаптивна рамка за работа с младежи със СОП. Те могат да увеличат социалната и икономическа активност, ако се прилагат професионално и в подкрепяща среда.

Препоръчва се ресурсите да се адаптират към индивидуалните нужди на обучаемите чрез анализ на потребностите и използване на визуални и структурирани дейности. Включването на реални предприемачески ситуации и проекти ще засили практическата им стойност и мотивацията.

Работата с младежи със СОП изисква междудисциплинарен екипен подход, включващ учители, специалисти и родители, за по-добри резултати. Необходима е и допълнителна квалификация за обучителите чрез обучения, обмен на добри практики и супервизии.

Важно е да се въведат механизми за проследяване на напредъка, като рефлексия, портфолиа и обратна връзка, за да се осигурят устойчивост и развитие на процеса. При наличие на подготовка и подкрепа ресурсите могат да станат ефективен инструмент за развитие на предприемачески умения и социална интеграция на младежи със СОП.

REFERENCES

- Bacigalupo, M., Kamylyis, P., Punie, Y., Van den Brande, L. (2016). *EntreComp: The entrepreneurship competence framework*. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2791/593884>
- European Agency for Special Needs and Inclusive Education. (2021). *Key principles – Supporting policy development and implementation for inclusive education: Policy brief*. <https://www.european-agency.org/sites/default/files/KeyPrinciples-policybrief-EN.pdf>
- Global Education Monitoring Report Team. (2020). *Global education monitoring report 2020: Inclusion and education: All means all*. UNESCO. <https://unesco.org>

- doc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373718
- Krüger, D., David, A. (2020). Entrepreneurial education for persons with disabilities—A social innovation approach for inclusive ecosystems. *Frontiers in Education*, 5, Article 3. <https://doi.org/10.3389/feduc.2020.00003>
- Lackéus, M. (2015). *Entrepreneurship in education: What, why, when, how* (OECD Local Economic and Employment Development (LEED) Papers No. 2015/06). OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/cccac96a-en>
- OECD. (2015). *From creativity to initiative: Building entrepreneurial competencies in schools: Entrepreneurship360 guidance note for teachers and school managers*. <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/about/programmes/cfe/skills-for-smes-and-entrepreneurs/e360/E360-guidance-note-teachers.pdf>
- PowerUp! (n.d.). *PowerUp!: Empowering young adults*. <https://powerup-programme.eu/>
- Tiasakul, S., Abdulzaher, R., Bazan, C. (2024). Accessibility of entrepreneurship training programs for individuals with disabilities: A literature review. *Administrative Sciences*, 14(8), Article 187. <https://doi.org/10.3390/admsci14080187>
- United Nations. (n.d.). *Youth with disabilities*. <https://www.un.org/development/desa/youth/youth-with-disabilities.html>
- World Health Organization. (2023, March 7). *Disability*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health>

INFORMATION RESOURCES FOR TRAINERS IN ENTREPRENEURIAL SKILLS FOR YOUTH WITH SPECIAL NEEDS

Abstract: This paper provides a systematic review of informational resources for trainers developing entrepreneurial skills among youth with special educational needs (SEN), focusing on the PowerUP Programme platform. Using a qualitative approach, the study analyzes training modules, guidelines, and materials through content analysis, structured by categories such as objectives, target audience, pedagogical methods, work forms, adaptability, and learning outcomes. Results show that the platform offers a cohesive, modular, and inclusive framework integrating entrepreneurial education with inclusive pedagogy, experiential learning, and strengths-based strategies. The resources promote gradual skill development, active participation, social-emotional empowerment, and practical application via projects and simulations. The contribution lies in critically analyzing these resources as a model for inclusive entrepreneurial education, highlighting their potential to improve employability, autonomy, and social integration for youth with SEN, and outlining conditions for effective implementation in educational settings.

Keywords: entrepreneurship education; special educational needs; inclusive education; youth employability; trainer resources

Galya Madarova, PhD Student

University of Library Studies and Information Technologies
Sofia, Bulgaria

E-mail: gmararova@rcsf.bg